

ZASŁUŻENI DLA ELEKTROTECHNIKI (CZ. 5) – WOJEWÓDZTWO MAŁOPOLSKIE

W piątej części cyklu artykułów o wybitnych naukowcach, inżynierach, technikach i działaczach w zakresie szeroko pojętej elektrotechniki, upamiętnionych jako patroni ulic, instytucji, miejsc publicznych, pomników i innych form, przedstawiamy województwo małopolskie. Przypomnijmy, że artykuł publikujemy za zgodą Kolegi Dariusza Świsulskiego oraz jego studentów z Wydziału Elektrotechniki i Automatyki Politechniki Gdańskiej, którzy opracowali temat w ramach przedmiotu Historia techniki (semestr 1, studia niestacjonarne 2. stopnia, kierunek elektrotechnika).

Województwo małopolskie jest jednym z województw, które zostały rozstawione przez polskich elektrotechników. Osiągnięcia pochodzących stamtąd polskich działaczy w tej dziedzinie przyczyniły się w dużym stopniu do rozwoju elektrotechniki. Artykuł ma na celu upamiętnienie kilku zasłużonych działaczy w dziedzinie elektrotechniki i elektroniki poprzez krótkie przedstawienie ich życia i osiągnięć, a także miejsc czy przedmiotów upamiętniających ich.

Spośród wielu zasłużonych przedstawicieli reprezentujących województwo małopolskie zdecydowano się wybrać 3 osoby, które odznaczają się naprawdę ciekawą historią. Pierwszym z nich jest **Roman Dzieślewski** (ur. 18. stycznia 1863 r. w Tarnowie, zm. 8. sierpnia 1924 r. we wsi Karsinów w wieku 61 lat) (fot.1).

Fot. 1. Portret prof. Romana Dzieślewskiego (źródło: www.wikipedia.org)

Jako pierwszy Polak otrzymał tytuł profesora elektrotechniki. Co więcej, dyplom inżyniera zdobył mając 20 lat, a tytuł profesora w wieku 28 lat. Studiując na Politechnice Lwowskiej zdobył dyplom inżyniera, a w następnych latach pracował jako asystent w Katedrze Geodezji. Następnie po otrzymaniu stypendium studiował i pracował w Akademii Górniczej w Berlinie oraz w

Szwajcarskiej firmie Winterthur. Odbił służbę wojskową w austriackiej marynarce wojennej, a następnie został powołany w drodze konkursu na profesora i kierownika Katedry Elektrotechniki Ogólnej we Lwowie. Na uczelni zorganizował nowoczesne laboratoria, opracował i wdrażał programy nauczania nowoczesnej elektrotechniki. Autor pierwszego podręcznika z zakresu elektrotechniki: „Encyklopedia elektrotechniki” wydanego w 1898 r. Profesor R. Dzieślewski był także aktywnym samorządowcem. Przez 16 lat był członkiem Rady Stołecznej Miasta Lwowa, opracował założenia do budowy elektrycznego tramwaju we Lwowie. Był również posłem na Sejm Krajowy Galicji (1901-1902), a także członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Politechnicznego.

W ramach obchodów 150-tej rocznicy urodzin prof. R. Dzieślewskiego w 2013 r. zorganizowano seminarium historyczne na Politechnice Rzeszowskiej, a także odwiedziono grób profesora znajdujący się na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie. Rok ten został ustanowiony przez Zarząd Główny Stowarzyszenia Elektryków Polskich rokiem profesora Romana Dzieślewskiego. Z inicjatywy Oddziału Rzeszowskiego SEP z dnia 21.02.2014 r. Zarząd Główny SEP w dniu 20.05.2015 r. ustanowił Medal im. profesora Romana Dzieślewskiego, nadawany osobom, instytucjom krajowym i zagranicznym, wyróżniającym się wybitnymi zasługami dla elektryki polskiej (fot. 2). Pierwsze cztery medale zostały wręczone przy okazji odsłonięcia tablicy poświęconej prof. R. Dzieślewskiemu 27 marca 2015 roku w Tarnowie.

Fot. 2. Medal im. profesora Romana Dzieślewskiego (źródło: www.sep.com.pl)

W 2015 roku Oddział SEP w Tarnowie zorganizował wydarzenie, podczas którego nastąpiło odsłonięcie pamiątkowej tablicy na kamienicy nr 9 przy tarnowskim rynku (fot. 3 i fot. 4). Budynek ten uważano za niegdyś należący do rodziny Dzieślewskich. Jak się potem okazało - tablica została umieszczona w niewłaściwym miejscu.

Fot. 3. Tablica pamiątkowa na rynku w Tarnowie
(źródło: www.tarnów.pl, fot. Paweł Topolski)

Fot. 4. Uroczyste wystąpienia podczas odsłonięcia tablicy.
(źródło: www.tarnów.pl, fot. Paweł Topolski)

Następnym zasłużonym działaczem w historii województwa małopolskiego jest **Jan Studniarski** (ur. 21 marca 1876 r. w Szamotułach, zm. 23 stycznia 1946 r. w Krakowie w wieku 70 lat) (fot. 5).

Fot. 5. Portret prof. Jana Studniarskiego. (źródło: www.wikipedia.org)

Znany jako wybitny specjalista w dziedzinie pomiarów i maszyn elektrycznych oraz ich zastosowań w przemyśle. Był ceniony nie tylko w Polsce, ale i na całym świecie. Studiował na niemieckich politechnikach (Technische Hochschulen) w Berlinie, Stuttgarcie i Hanowerze, gdzie w 1902 r. otrzymał dyplom inżyniera elektryka, a w 1905 r. uzyskał tytuł doktora inżynierii. Następnie był pierwszym dyrektorem Elektrowni Miejskiej w Tarnowie w latach 1910-1920. W tym czasie dr inż. Jan Studniarski został członkiem Krakowskiego Towarzystwa Technicznego i tam w 1914 r. z jego inicjatywy powstała Sekcja Elektrotechniczna.

W okresie swej pracy zawodowej i naukowej wykonał szereg ekspertyz dla potrzeb kolei elektrycznej w Przemyślu (1912), dla elektrowni w Rzeszowie (1917) i dla tramwajów miejskich w Tarnowie (1917), a także orzeczenie w sprawie projektu i budowy elektrowni miejskiej w Bochni (1929) oraz wielu innych obiektów tego typu. W 1919 roku przez kilka miesięcy był wiceprezydentem Poznania. W 1920 r. został mianowany profesorem elektrotechniki, a w latach 1922-1924 pełnił funkcję rektora Akademii Górniczej w Krakowie. Za zasługi dla rozwoju Polski po

odzyskaniu niepodległości Jan Studniarski w 1928 r. został odznaczony Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości. Po wybuchu II wojny światowej, 6 listopada 1939 r., wraz z innymi krakowskimi profesorami Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Górniczej, został aresztowany przez Niemców w tzw. Sonderaktion Krakau i wywieziony do obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen. Dzięki interwencji międzynarodowych ośrodków naukowych, w lutym 1940 r. został zwolniony z obozu i powrócił do Krakowa, jednakże odbiło się to na jego zdrowiu i w 1946 r. zmarł.

Jan Studniarski został upamiętniony m.in. na tablicy pamiątkowej umieszczonej na budynku Elektrowni Miejskiej w Tarnowie (fot. 6) oraz na budynku B1 Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. Ponadto imieniem Jana Studniarskiego nazwano w Polsce 5 ulic, z czego 2 w woj. małopolskim: w Krakowie (dzielnica Kraków Opatkowiec) oraz w Tarnowie (przy ul. Wodnej).

Fot. 6. Tablica na budynku Elektrowni Miejskiej w Tarnowie, 2000 r.
(źródło: www.wikipedia.org)

Fot. 7. Tablica na budynku B1 - aktualnie siedzib Wydziału EAIiB w AGH (fot. Waław Gawędzki)

Był to wybitny naukowiec, wynalazca, polityk, prezydent II RP. Pogłębiał wiedzę z chemii i elektryki w Katedrze Fizyki na Uniwersytecie we Fryburgu. W latach 1897-1901 asystent prof. Józefa Wierusz-Kowalskiego, następnie kierownik techniczny w Société de l'Acide Nitrique. Opracował metodę wytwarzania kwasu azotowego przez utlenianie azotu z powietrza w wysokiej temperaturze łuku elektrycznego oraz konstruktor kondensatorów wysokiego napięcia. W latach 1912-1922 szef katedry chemii fizycznej i elektrochemii technicznej Politechniki Lwowskiej; projektant aparatury chemicznej oraz autor licznych patentów m.in. na rafinację ropy naftowej. Od 1921 r. profesor zwyczajny technologii chemii nieorganicznej i elektrochemii technicznej na tejże uczelni, uhonorowany także tytułem doktora honoris causa. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w 1922 r. mianowany dyrektorem kombinatu związków azotowych w Chorzowie, gdzie wprowadził liczne udoskonalenia. W latach 1927-1930 inicjator i budowniczy Państwowych Zakładów Związków Azotowych (PZZA) w Mościcach – fabryki, która od ponad ośmiu dekad pełni rolę miastotwórczą, aktywnie wspierając działania i inicjatywy na rzecz rozwoju lokalnej społeczności, mając tym samym ogromny wkład w rozwój kultury, edukacji oraz sportu w województwie małopolskim. Budowniczy polskiego przemysłu, opracował i wdrożył do produkcji wiele rodzajów kondensatorów i bezpieczników. W swoim życiu napisał ponad 60 prac naukowych i uzyskał ponad 40 patentów zarówno polskich, jak i zagranicznych.

W maju 1926 r. prof. Ignacy Mościcki został wybrany na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, który sprawował do dnia 30 września 1939 r. Zmarł 2 października 1946 r. w Versoix niedaleko Genewy.

Ignacy Mościcki został upamiętniony na wiele różnych sposobów. Od jego nazwiska pochodzi m. in. nazwa miejscowości „Mościce”, która dawniej powstała z połączenia podtarnowskich gmin. Obecnie Mościce to jedna ze znanych dzielnic Tarnowa. Ponadto jedna z ulic na obrzeżach miasta Kraków została nazwana jego imieniem i nazwiskiem. Kolejnym upamiętnieniem polskiego działacza jest medal Ignacego Mościckiego – to medal przyznawany od 2000 roku przez Polskie Towarzystwo Chemiczne (PTChem) za wybitne osiągnięcia z zakresu technologii chemicznej. Okrągły medal odlany jest w brązie. Na awersie umieszczono portret Ignacego Mościckiego i daty jego urodzin oraz śmierci (fot. 9). Uznając wkład intelektualny i osobiste zaangażowanie w budowę, a następnie gospodarczą ewolucję mościckiej fabryki, stanowiącej podwaliny pod dzisiejsze Azoty Tarnów, zarząd spółki ufundował popiersie prof. Ignacego Mościckiego (fot. 10), które usytuowane zostało na terenie parku, okalającego Willę Kwiatkowskiego – jednego z najpiękniejszych pałaców Tarnowa, siedzibę pierwszych dyrektorów PZZA, a obecnie zarządu firmy. Popiersie architekta polskiego międzywojennego przemysłu mierzy około 68 cm wysokości i zostało odlane z brązu.

Fot. 9. Medal im. prof. Ignacego Mościckiego (źródło: www.sep.com.pl)

Fot. 10. Popiersie prof. Ignacego Mościckiego w Tarnowie (źródło: archiwum Grupy Azoty S.A. fot. Paweł Topolski)

W artykule starano się przedstawić krótki życiorys i formy upamiętnienia zasłużonych elektryków polskich w możliwie jak najbardziej czytelny sposób. Przytoczone przykłady z pewnością nie są kompletne, obejmują to, do czego udało się dotrzeć autorowi za pomocą poniżej podanych źródeł.

opracowanie: **Wioleta Konkol-Czerwionka**

Politechnika Gdańska, Wydział Elektrotechniki i Automatyki

semestr 1, studia niestacjonarne 2 stopnia, kierunku elektrotechnika

Projekt wykonany w ramach przedmiotu Historia techniki, semestr zimowy 2022/2023

Źródła:

1. Dariusz Świsulski: Upamiętnienie polskich elektryków, I Sympozjum historia elektryki, Gdańsk 2015
2. https://pl.wikipedia.org/wiki/Roman_Dzie%C5%9Blewski (data dostępu listopad 2022)
3. <https://sep.com.pl/tydzien-w-sep/260/medale-sep-2014-prof-roman-dzieslewski.html> (data dostępu listopad 2022)
4. <https://www.it.tarnow.pl/atrakcje/tarnow/zabytki-i-atrakcje/tarnowskie-pomniki-rzezby-instalacje> (data dostępu listopad 2022)
5. https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Mo%C5%9Bcicki (data dostępu listopad 2022)
6. <https://ciekawostkihistoryczne.pl/leksykon/ignacy-moscicki-1867-1946/> (data dostępu październik 2021)
7. <https://www.mmtarnow.com/2012/11/popiersia-eugeniusza-kwiatkowskiego-i.html> (data dostępu październik 2021)